

ביאורים

בדבריו בסעיפים אלה רומז ריה"ל לסוגיה שבה יעסוק בהמשך מאמר זה, סוגיית הקראים. מלך כוזר מתפעל מהדבקות שבה שומרים בני ישראל את השבתות ומהשמחה הייחודית המאפיינת את המועדים. בדבריו מעיר המלך שבשונה מן היהודים, אצל הגויים האווירה הכללית שחופפת מעל ראשי העובדים היא עצבות ודיכאון. אווירת המאיסה בעולם הזה שרווחת בקרב כל הדתות - מן הנצרות ועד הבודהיזם, מביאה את העבודה להיות רוויה בצער ועצב. החבר מצוין שעיקרון זה נכון לא רק בעניין השבת אלא גם בתחומים נוספים. החיקוי לעולם יהיה חיצוני ותחסר בו הנשמה הפנימית. משל זה מדויק שכן הנשמה היא כוח החיים המקורי. היא כוח מניע ומחייה ומזרים אנרגיה בכל פעולה. כאשר העיקר חסר - כאשר אין נשמה אלא רק חיקוי חיצוני של מעשים, מובן שהאנרגיות תהיה נעדרת מן הפעולות. בנוסף לכך, חוסר ההכוונה וההדרכה המדויקות, שמאפיינן את הדתות האחרות, מוביל למעין תחרות סמויה שמגמתה להראות מי הכי 'רציני' בדתו. לכן, ככל שמחמירים וסובלים יותר, סימן שעובדים יותר. מתח זה לא קיים ביהדות. הסיבה לכך היא שלנו ישנן הדרכות מפורטות כיצד לנהוג ואיך לעבוד את ה' גם בזמנים משמחים. העבודה בזמני השמחה אינה פחות מקודשת מהעבודה בימי התענית. עיקרון זה נזכר על ידי ריה"ל במאמר השני בסעיף נ', שם אמר שהתורה לא העמיסה על העובד סיגופים ופרישות. כי התורה נחלקת בין היראה, האהבה והשמחה (עיי' בדבריו שם). הקו המנחה, אפוא, הוא לא מה האדם עושה אלא איך ובאיזה אופן. הכוונה והדקדוק בדרך שבה נצטוונו היא ההופכת את העבודה לרצויה.

הרחבות

* טעמי מצוות מילה

הלא תראה המילה, פמה היא רחוקה מן ההקש... והיתה לאות ברית להתחבר בו ובזרעו הענין האלהי. בטעם מצוות ברית המילה עסקו רבים. הכוזרי בעצמו, במאמר ראשון, כותב שטעם ברית המילה הוא כדי לצמצם את התאוה, וכדי שנוכל להשתמש כראוי בכוח ההולדה: "ויתנאי המילה וסבותיה שייכר תמיד כי היא אות אלהית, שמה האלהים באבר התאנה הגוברת, לגבר עליה ולא ישתמש בה אלא כראוי, בהנחת הדרע במקום הראוי ובעת שראוי וכאשר ראוי" [מאמר ראשון, קטן]. טעם נוסף מביא הכוזרי אצלנו, שהמילה היא 'סימן' לחיבור בין האומה הישראלית והקב"ה.

רס"ג מביא טעם נוסף: "ואבאר כי הדבר התמים הוא הדבר שאין בו לא תוספת ולא חסרון, וברא הבורא את החלק הזה עודף עליו וכאשר חתכו הוסר העודף ונשאר תמים" [אמונות ודעות ג, י] סמוכין לדבריו ניתן למצוא בדברי רבי עקיבא לטורנוסרופוס הרשע. שם ר' עקיבא מסביר שהקב"ה ציווה אותנו על ברית המילה כדי שנשתתף עמו במעשה הבריאה ונשלים את עצמנו [מדרש תנחומא (בובר) תזריע ז] (וראה עוד תפארת ישראל למהר"ל פרקים א-ג).

הרמב"ם, במורה נבוכים, אינו מסכים עם טעמו של רס"ג, שהרי לא ייתכן שהטבע נברא כשהוא חסר. הוא מביא שלושה טעמים אחרים: "וכן המילה אצלי, אחד מטעמיה-למעט המשגל ולהחליט זה האבר כפי היכולת, עד שימעט במעשה הזה... ויש במילה: עוד ענין אחד צריך מאד, והוא, שיהיה לאנשי זאת האמונה כולם-רצוני לומר, מאמיני 'יחוד השם'-אות אחד גשמי שיקבצו, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת 'אברהם אבינו' על אמונת 'יחוד השם'..." [מורה נבוכים ג, מט]. (להרחבה עיי' בספר "אוצר הברית").

שאלות לדין

מדברי מלך הכוזרים עולה כי הברכה לפני המצווה מביאה להנאה מהמצווה ולהזדהות עימה. מה אנו יכולים ללמוד מכאן על הברכות ועל הגישה שלנו לברכות?
 החבר מונה כאן מצוות שמעיות, ומלך הכוזרים מוצא בהן טעם אנושי. מה הערך לעיסוק בטעמי מצוות? האם יש קשר לסוגיית ההנאה מהמצוות שאותה העלה מלך הכוזרים?

אבל המעשים האלהיים אין מקום בהם לשכלנו, ואינם נדחים על ידי השכל, אלא השכל מקבלם כמו שמוקבל החולה מהרופא את רפואותיו והנהגותיו. הלא תראה המילה, פמה היא רחוקה מן ההקש, ואין לה מבוא בהנהגה, וכבר קיים אותה אברהם, עם קשי הענין מצד הטבע, והוא פן מאה שנה, בעצמו ובבנו, והיתה לאות ברית להתחבר בו ובזרעו הענין האלהי, כמו שאמר: "והקמת את בריתי ביני וביני ובין זרעך אחריך לדורתם לברית עולם להיות לה לאלהים" וגו'.

קבלת המצוות השמעיות בישראל

ח אמר הפוזרי: באמת קבלתם על עצמכם המצוה הזאת פראוי, וקמתם אותה בתקלית תשומת הלב, בקהל עם, ובהקנה אליה, ובשבח עליה, ובהזכרת עקרה ועלתה בברכה. וזולתכם רצה להדמות אליכם, ועלה בידו הצער בלבד, בלי הענג אשר ישיג מי שמשוה גנפשו את הספה אשר בעבורה הוא סובל את הצער הזה.

ט אמר החבר: וכן שאר החקויים, לא יכלה אמה מן האמות להדמות אלינו בדבר. התראה את אשר לקחו להם יום למנוחה במקום השבת, האם יכלו לחקותו? אם לא כמו שמחקות צורות הפסלים צורות האנשים החיים.

ייחודיית השבת

י אמר הפוזרי: כבר חשבת בענינכם, וראיתי שיש לאלהים סוד בקימו אתכם, ושהוא עשה את השבתות והמועדים מן הסבות החזקות לקיים תארכם והזרכם, כי הרי האמות היו מחלקות אתכם ביניהן ולוקחות אתכם למשרתים בגלל בינתכם ופקחותכם, והיו עושים אתכם אנשי מלחמה גם פן, וללא אלה הפרקים שאתם שומרים אותם השמירה הזאת, מפני שהם מאת האלהים ועלותיהם חזקות, כמו זכר למעשה בראשית, זכר ליציאת מצרים, זכר למתן תורה, וכלם ענינים אלהיים שמדגשת עליכם שמירתם. ולולא הם לא לבש אף אחד מכם בגד נקי, ולא הייתם נאספים להתבונן בתורתכם, מפני רפיון שאיפותיכם בפשלותיכם הנמשכת. ולולא הם לא הייתם מתענגים יום אחד במשך ימי חייכם, וכבר היה לכם בהם ששית הקמים במנוחת גוף ומנוחת נפש, מה שאין המלכים יכולים פן, מפני שנפשותיהם אינן שלוות ביום מנוחתם, לפי שהם, אם יחייבם הכרח קלשהו באותו היום ליגיעה ולתנועה, ינועו וייגעו, ועל פן אין נפשותיהם בשלום שלמה. ולולא הם היה יגיעכם לזולתכם, מפני שהוא נתון לבזה, ולפיכך הוצאתכם בהם הוא רוח לכם בעולם הזה ולעולם הבא, הואיל וההוצאה בהם לשם ה'.

שמירת השבת את ישראל

אין מקום בהם לשכלנו וכו' - לא ניתן להגיע אליהם באמצעות השכל, אך הם אינם עומדים בסתירה להגיון. מבוא בהנהגה - אינה נובעת מהסכמה חברתית. מצד הטבע - ברית המילה גורמת לכאב ולחולשת הגוף. בקהל עם - ברית המילה נעשית בנוכחות ציבור רב. בברכה - הנאמרת במעמד הברית. וזולתכם - בני ישמעאל הנוהגים למול. שמשוה בנפשו - מעורר את מחשבתו ואת כוונתו. הפרקים - שבתות ומועדים. מודגשת עליכם - התורה הדגישה את שמירתם. רפיון שאיפותיכם - חולשת הרצון. שישית הימים - שישית מימי השנה, שבתות וימים טובים. ולולא הם - השבת והמועד. יגיעכם - ממונכם.

